

Research Article

The Mediation Role of Meaning of Life in Relationship between Family Cohesion and Family Flexibility with Academic Buoyancy

Elham Soltani Benavandi¹, Noshirvan Khezri Moghadam^{2*}, Hassan Baniasadi³

1. M.A in Educational Psychology, Psychology Department, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran
2. Associate Professor, Psychology Department, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran
3. Assistant Professor, Psychology Department, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran

Abstract

This study aimed to assess the mediating role of life's meaning (including two subscales: Presence of Meaning and Search for Meaning) between family cohesion and family flexibility and academic buoyancy. For this purpose, selected 404 students (154 male and 250 female) from Shahid Bahonar University of Kerman were randomly selected using multi-stage cluster sampling. To assess the variables was used Family Cohesion Questionnaires, Family Flexibility, the Meaning of Life, and Academic Buoyancy. Data analyzed by enter regression manners according to the recommended steps of Baron and Kenny (1986). Results showed that the variable of family flexibility has a direct, positive, and significant effect on academic buoyancy. Also, family flexibility through the Presence of Meaning subscale has indirect effects on academic buoyancy. The family cohesion variable does not directly affect the academic buoyancy; however, this variable, through the presence of meaning subscale and search for meaning, has positively and negatively effects on academic buoyancy, respectively. The findings are discussed in the light of the relevant research literature, and suggestions for further research is presented in this area.

Keywords: family cohesion, family flexibility, meaning of life, academic buoyancy.

*. Khezri147@uk.ac.ir

مقاله پژوهشی

نقش انسجام خانواده و انعطاف‌پذیری خانواده در پیش‌بینی شادابی تحصیلی دانشجویان با میانجی‌گری معنای زندگی

الهام سلطانی بناوندی^۱، نوشیروان خضری مقدم^{۲*}، حسن بنی‌اسدی^۳

۱. کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، گروه روانشناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران

alham_s1992@yahoo.com

۲. دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران

Khezri147@uk.ac.ir

۳. استادیار گروه روان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران

Baniasadi44@gmail.com

چکیده

هدف این پژوهش، بررسی نقش انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده در پیش‌بینی شادابی تحصیلی با میانجی‌گری معنای زندگی (شامل دو بعد وجود معنا و جست‌وجوی معنا) بود. برای این منظور ۴۰۴ نفر (۱۵۴ پسر و ۲۵۰ دختر) از دانشجویان دانشگاه شهید باهنر کرمان به روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای تصادفی، انتخاب و مطالعه شدند. به‌منظور ارزیابی متغیرهای پژوهش از ابزارهای انسجام خانواده (سامانی)، انعطاف‌پذیری خانواده (شاگری)، معنای زندگی (استیگر و همکاران) و شادابی تحصیلی (حسین‌چاری و دهقانی‌زاده) استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها از روش آماری رگرسیون هم‌زمان مطابق با مراحل پیشنهادی بارون و کنی استفاده شد. نتایج نشان دادند متغیر انعطاف‌پذیری خانواده به‌صورت مثبت و معناداری، شادابی تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند. همچنین، انعطاف‌پذیری خانواده از طریق وجود معنای زندگی، توانایی پیش‌بینی‌کنندگی شادابی تحصیلی را به‌صورت غیرمستقیم دارد. علاوه بر این، یافته‌ها نشان دادند متغیر انسجام خانواده از طریق بعد وجود معنا به‌صورت مثبت و از طریق بعد جست‌وجوی معنا به‌صورت منفی به پیش‌بینی شادابی تحصیلی قادر است. درنهایت، یافته‌ها نشان دادند اثرات غیرمستقیم مدل معنادارند؛ بنابراین، انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده با میانجی‌گری معنای زندگی، می‌تواند شادابی تحصیلی را پیش‌بینی کنند. بنابراین، نتایج این پژوهش برای تدوین برنامه‌های مربوط به بهبود و ارتقای شادابی تحصیلی می‌تواند استفاده شود.

واژه‌های کلیدی: انسجام خانواده، انعطاف‌پذیری خانواده، معنای زندگی، شادابی تحصیلی، دانشجویان

مقدمه

همسالان^۲ و عوامل روانشناختی^۳ (مارتین و مارش، ۲۰۰۸) هستند.

به‌منزله بخشی از عوامل خانوادگی، به حمایت خانواده (هو - تانگ، می - جو، وی - هانگ، و چی - تانگ، ۲۰۱۶؛ کریشر و شتمن، ۲۰۱۶)، الگوهای ارتباطی خانواده (فرحمند و فولادچنگ، ۱۳۹۵؛ دهقانی‌زاده و حسین‌چاری، ۱۳۹۱؛ تجلی و اردلان، ۱۳۸۹؛ فیتزپاتریک و کوئرر، ۲۰۰۵)، محیط خانواده (بل، ۲۰۱۵؛ باسکو، دیویس، استورگ - اپل، و کامینگز، ۲۰۰۹)، ارتباطات و تعاملات خانوادگی (گریونستین، بلومک، اسچویتزر، و آگویلار - راب، ۲۰۱۹؛ اسکایینی، ۲۰۱۶؛ گانز و جانسون، ۲۰۱۶؛ پایکوف و بروکس‌گان، ۱۹۹۱؛ فیروزی، محمدی، و نیکدل، ۱۳۹۵)، انسجام خانواده (کوئرا، سیموز، تریلیوا، لیونیز، و وگونتزاس، ۲۰۱۶؛ بارگس اسبیکچو و دالبوسکو دل آگلیو، ۲۰۱۲؛ اولجاکا، اردیس - کاوکن، و کاستویک، ۲۰۱۲) و انعطاف‌پذیری خانواده (کوئرا و همکاران، ۲۰۱۶) اشاره می‌شود؛ پژوهش‌های مذکور، از نقش این پیشایندها در رشد سازگاری، شایستگی و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان حمایت می‌کنند.

بنابراین، خانواده یکی از زمینه‌هایی است که در شادابی تحصیلی فرزندان نقش مؤثری دارد و اهمیت آن به اندازه‌ای است که سلامت و بالندگی هر جامعه به سلامت و رشد خانواده در آن جامعه وابسته است (ستیر، ۱۳۹۳ / ۱۹۷۸). خانواده و ارتباط والدین و فرزندان از جمله مواردی است که سال‌ها شایان توجه صاحب‌نظران تعلیم و تربیت بوده است. در همین راستا، نظریه‌پردازان در زمینه نظام خانواده، چارچوب‌های نظری گوناگونی ارائه کرده‌اند؛ از جمله این

روانشناسی در گذشته و در اوایل تکامل خود به‌عنوان یک علم، بر بیماری‌ها، نابهنجاری‌ها و ضعف‌های بشر، بیشتر از سلامت او تأکید می‌کرد (سلیگمن، ۲۰۰۲)؛ اما با پیدایش جنبش روانشناسی مثبت‌گرا، یکی از مهم‌ترین تحولات در روانشناسی معاصر، تمرکز علم روانشناسی از آسیب‌شناسی روانی و پرداختن به نابهنجاری‌ها و اختلالات، به سمت شناسایی مفاهیم و روش‌های به وجود آورنده بهزیستی و شادکامی در انسان و مطالعه علمی نقش توانمندی‌های شخصی و نظام‌های اجتماعی مثبت در ارتقای سلامت بهینه او معطوف شد (کار، ۱۳۹۱ / ۲۰۰۴). از این رو، عواملی که سازگاری هرچه بیشتر انسان با نیازها و تهدیدهای زندگی را تبیین کنند، بنیادی‌ترین سازه‌های پژوهشی در این علم‌اند (کار، ۱۳۹۱ / ۲۰۰۴). شادابی تحصیلی از جمله عوامل یا استعدادهایی است که سازگاری افراد در برابر تهدیدها، موانع، سختی‌ها و فشارهای زندگی را موجب می‌شود.

مارتین و مارش (۲۰۰۸)، شادابی تحصیلی را توانایی افراد محصل در برخورد موفقیت‌آمیز با موانع و چالش‌های زندگی روزانه تحصیلی تعریف کرده‌اند. زندگی تحصیلی، یکی از مهم‌ترین دوره‌های زندگی افراد (به‌خصوص نوجوانان و جوانان) محسوب می‌شود و با چالش‌ها و موانع متعددی روبه‌رو است (مارتین و مارش، ۲۰۰۸)؛ بنابراین، لازم است در تعلیم و تربیت، روی شایستگی دانشجویان سرمایه‌گذاری شود. برای دستیابی به این امر باید عوامل خطرزا و استرس‌زا را مشخص کرد و عوامل متعدد تأثیرگذار بر شادابی تحصیلی نیز شناسایی شود. از جمله عوامل پیش‌بینی‌کننده شادابی تحصیلی، عوامل خانوادگی و

^۲- family and peer factors

^۳- psychological factors

^۱- academic buoyancy

همکاران، ۲۰۱۲) رابطه مثبت و با متغیرهایی نظیر ترس، ناامیدی و اضطراب (داماس و لاگلین، ۲۰۰۱) و افسردگی (ونگ و همکاران، ۲۰۱۵)، رابطه منفی دارد. علاوه بر انعطاف‌پذیری خانواده، انسجام بین اعضای خانواده یکی از عوامل ایجادکننده سلامت روان (سوتر و همکاران، ۲۰۱۴؛ لوسیا و برسلا، ۲۰۰۶) و سلامت جسمی (بوستین، ۲۰۱۰) معرفی شده است؛ به گونه‌ای که یافته‌های پژوهش‌های مختلف نشان‌دهنده وجود رابطه مثبت آن با موفقیت تحصیلی فرزندان (اولجاکا و همکاران، ۲۰۱۲)، سازگاری روانشناختی (بارگس اسپیکیجو و دالبوسکو دل آگلیو، ۲۰۱۲)، تاب‌آوری تحصیلی (کیم و یو، ۲۰۱۰)، سازگاری در زمینه تحصیل (جانسون، گانز، کر، و لاول، ۲۰۱۰) و بهزیستی (کامارودین و ساآد، ۲۰۱۵؛ اوروک و همکاران، ۲۰۰۷) هستند.

همچنین، یکی از عوامل تأثیرگذار بر شادابی و سازگاری، معنای زندگی است (پارک و بامیستر، ۲۰۱۶؛ چو، لی، لی، بام، و جانگ، ۲۰۱۴). استیگر، کاشدان، سالیوان، و لورتز (۲۰۰۸) اذعان می‌دارند هنگامی که افراد حضور معنا در زندگی را تجربه می‌کنند، خود و جهان بیرونی را یگانه و منحصر به فرد می‌یابند و هر آنچه که سعی دارند در زندگی انجام دهند را به خوبی می‌شناسند. می و یالوم (۱۹۸۹) می‌گویند معناداری به اشخاص اجازه می‌دهد رویدادها را تفسیر کنند و با توجه به نحوه زندگی و خواسته‌هایشان در زندگی برای خویشتن ارزش‌هایی تدارک بینند. معناداری یعنی ارزش‌داری و ارزش‌گذاری و آنگاه که با زندگی همراه باشد، به ارزش‌داری و ارزش‌گذاری زندگی معنا می‌شود و اگر زندگی انسان برخوردار از ارزش واقعی مثبت و به خیر و صلاح او باشد، معنادار است. به این ترتیب، معناجویی را می‌توان تجلی واقعی انسان‌بودن بشر و نیز معیاری

چارچوب‌های نظری، تئوری سیستمی خانواده است. انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده به منزله ابعاد تئوری سیستمی خانواده، قادر به تأثیرگذاری بر فرزندانند و به سهم خود، شیوه رفتار آنها در محیط و چگونگی رویارویی‌شان با حوادث سخت را تعیین می‌کنند. لینگرن (۲۰۰۳)، انسجام خانواده را احساس نزدیکی عاطفی با دیگر افراد خانواده تعریف کرده است. طبق دیدگاه او، دو کیفیت مربوط به انسجام در خانواده، مشتمل بر تعهد و وقت‌گذراندن با همدیگر است. مراد از انعطاف‌پذیری خانواده نیز میزان تغییراتی است که در نقش‌ها، قوانین، کنترل و انضباط خانواده وجود دارد. در خانواده‌های انعطاف‌پذیر، رهبری و مدیریت خانواده به صورت دموکراتیک است و کمتر حالت استبدادی به خود می‌گیرد (السون، ۲۰۰۰).

پژوهش‌ها نشان داده‌اند خانواده‌هایی که با فرزندان‌شان در حل مسائل مختلف، گفتگو و مشارکت دارند و در تعریف نقش‌ها و قوانین و جایگاه افراد در رویارویی با مسائل انعطاف‌پذیری نشان می‌دهند، فرزندان‌شان از توانایی حل مسئله، اعتماد به دیگران، ایمان به قدرت خود و حس استقلال بیشتری برخوردارند (داماس و لاگلین، ۲۰۰۱). در واقع، بهداشت روانی و قابلیت انطباق و شادابی فرزندان و اعضای خانواده، متأثر از کیفیت انعطاف‌پذیری خانواده است؛ به گونه‌ای که نتایج پژوهش‌های مختلف، مبتنی بر این نکته است که انعطاف‌پذیری خانواده با متغیرهایی همچون رفتارهای انطباقی و سازگارانه، احساسات مثبت (آلتیر و وون کلوگ، ۲۰۰۹)، سلامت روان (سوتر و همکاران، ۲۰۱۴)، بهزیستی (کامارودین و ساآد، ۲۰۱۵؛ اوروک، سایگر، و کوگدال، ۲۰۰۷)، تاب‌آوری تحصیلی (کیم و یو، ۲۰۱۰)، توانایی حل مسئله، شایستگی تحصیلی و موفقیت تحصیلی (اولجاکا و

¹- family cohesion

²- family flexibility

³- meaning of life

برای بهداشت و سلامت روان دانست (فرانکل، ۱۳۹۵/۱۹۴۶). آلپورت (۱۹۶۱) نیز در توصیف دوران بلوغ، هویت جویی را مهم ترین مشخصه این دوره دانسته و معتقد است اساسی ترین بخش جست و جوی هویت، تعریف هدف، مقصود و آرمان زندگی است.

استیگر، فرایز، ایشی، و کالر (۲۰۰۶)، معنای زندگی را نمادی از پیوستگی حال به گذشته و آینده می دانند؛ یعنی زندگی چنان منسجم است که حال را به گذشته و امیال و آرزوهای ما را به آینده پیوند می دهد؛ زیرا تجربیات ما را دربر گرفته و آن را در بافتی یکپارچه قرار می دهد. در نظر ایشان، معنای زندگی با دو بعد حضور معنا و جست و جوی معنا بررسی شده است. داشتن معنا در زندگی به حالتی اطلاق می شود که براساس آن دریافت شخص از تجارب زندگی بر این حس متکی است که رویدادهای زندگی هدفمند هستند و در راستای آن هدف شکل می گیرند؛ درحالی که تلاش برای جست و جوی معنا، به فعالیت و شدت تمایل افراد به یافتن، ساختن یا بحث درباره معنای زندگی اشاره دارد (استیگر و همکاران، ۲۰۰۶).

استیگر و همکاران ادعان می دارند هر دو مؤلفه در بهداشت روانی و جسمی مؤثرند؛ اما داشتن معنا در زندگی توجه بیشتری را به خود جلب می کند و به نظر می رسد ارتباط قوی تری با سلامت جسمی و روانی دارد. پژوهش های انجام شده در این زمینه، به ارتباط معنای زندگی با جنبه های مختلف حیات آدمی (شامل جنبه های روانشناختی، اجتماعی، تحصیلی و ...) تأکید می کند. نتایج این پژوهش ها نشان داده اند معنای زندگی یکی از عوامل مهم سازگاری تحصیلی (چو و همکاران، ۲۰۱۴؛ کیانگ و فولیجی، ۲۰۱۰) محسوب می شود و وجود آن با متغیرهایی همچون بهزیستی روانشناختی (کروک، ۲۰۱۵؛ یالسین و مالکوک، ۲۰۱۵؛ وحیدی و جعفری هرنیدی، ۱۳۹۶)، تاب آوری (کیم، لی، یو، لی، و پویگ، ۲۰۰۵؛ اسکندری، جلالی،

موسوی، و اکرمی، ۱۳۹۸)، شادکامی (کوهن و کایرنس، ۲۰۱۲؛ پارک، پارک، و پترسون، ۲۰۱۰)، امیدواری (استویلس و همکاران، ۲۰۱۵؛ یالسین و مالکوک، ۲۰۱۵؛ فلدمن و اسنایدر، ۲۰۰۵)، عاطفه مثبت (پزیرکیانیدیس، استالییکاس، افسیتو، و کاراکاسیدو، ۲۰۱۶؛ پان، ونگ، جابرت، و چان، ۲۰۰۸)، سلامت روان (هوکر، مسترز، و پارک، ۲۰۱۸؛ شیا، چانگ، چیانگ، لین، و تام، ۲۰۱۵) و کاهش استرس (هوکر و همکاران، ۲۰۱۸) رابطه مثبت و با متغیرهایی مانند پریشانی روانی (ونگ، کوینگ، ما، و شویاب، ۲۰۱۶؛ جارسم، پول، رانکور، و ساندرمن، ۲۰۰۷)، افسردگی (گاریسیا-آلاندا، مارکو، و پرز، ۲۰۱۴؛ پارک و همکاران، ۲۰۱۰؛ احمدی، سهرابی، براتی، و قادری، ۱۳۹۴)، عاطفه منفی (پارک و همکاران، ۲۰۱۰)، ناامیدی (گاریسیا-آلاندا و همکاران، ۲۰۱۴) و اضطراب (شیا و همکاران، ۲۰۱۵؛ شی، پر، کارور، و برایدجز، ۱۹۹۴) رابطه منفی دارد.

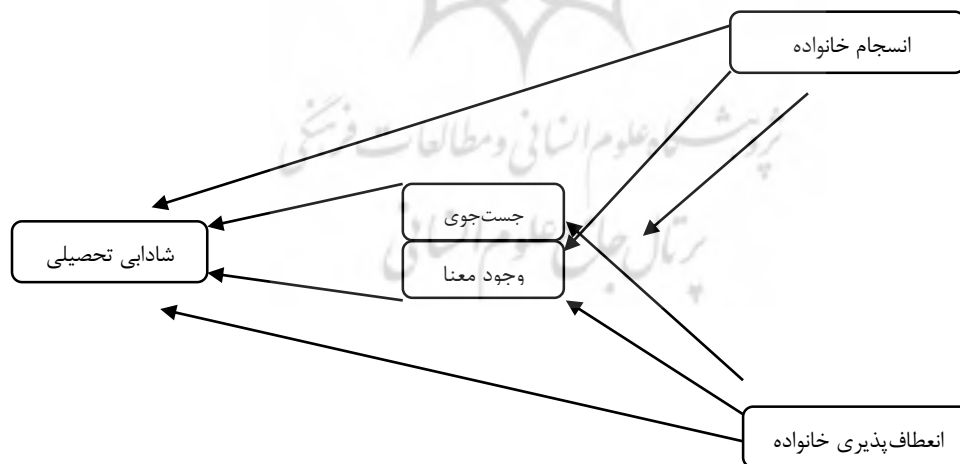
علاوه بر این، خانواده یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار بر معنای زندگی محسوب می شود و پژوهش های انجام شده به طور واضح از این امر حمایت می کنند؛ برای مثال، در پژوهشی که گروندن و جوز (۲۰۱۴) انجام دادند، منابع دست یابی به معنای زندگی در میان نمونه ای از افراد سنین ۶۹-۳۰ سال در زلاند نو بررسی شد. نتایج پژوهش نشان دادند در وهله اول خانواده و سپس ارتباطات بین فردی از مهم ترین عوامل رسیدن به معنای زندگی اند. دل فاو، بردار، فریر، و لا-برودریک، و ویسینگ (۲۰۱۱) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که معنای زندگی به صورت قوی، از خانواده و ارتباطات اجتماعی سرچشمه گرفته است. همچنین، لامبرت و همکاران (۲۰۱۰) ادعان داشتند خانواده و حمایت خانواده یکی از پیشایندهای تأثیرگذار بر معنای زندگی در بین نوجوانان است. همگام با پژوهش های انجام شده، نتایج پژوهش های بونین و براون (۲۰۰۲) نشان دادند انسجام و

تحصیلی می‌تواند در امر برنامه‌ریزی آموزشی، آموزش والدین، معلمان و تعیین سایر عناصر تعلیم و تربیت به وسعت دید بیشتری دست یابد. واضح است با توجه به رویکردهای جدید به مسائل علوم انسانی مبتنی بر تأثیرپذیری یافته‌های علمی از بافت و زمینه فرهنگی و خانوادگی و درهم‌تنیدگی مسائل فرهنگی با تعلیم و تربیت، انجام پژوهش حاضر گام‌هایی در این قلمرو و فرهنگ ایرانی در قالبی عالمانه برداشته است و سنگ‌بنای بسیار مناسبی برای کارهای بعدی خواهد شد. در واقع، شکاف موجود در پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه عوامل مرتبط با شادابی تحصیلی در قالب نظریه‌های سیستمی آنچنان گسترده است که هرگونه تلاش برای پرکردن آن، به گسترش مدل‌های شادابی تحصیلی کمک شایانی می‌کند. به این ترتیب، کوشش غالب در این پژوهش بر این متمرکز خواهد بود که یافته‌های پراکنده در حوزه انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده و معنای زندگی را تلفیق کند و بینشی نو در تبیین شادابی تحصیلی دانشجویان به وجود آورد. شکل ۱ نشان‌دهنده مدل مفهومی پژوهش است.

انعطاف‌پذیری خانواده از جمله عواملی است که موجب دست‌یابی فرزندان به هدف و معنای زندگی را فراهم می‌آورد.

برای جمع‌بندی نهایی، گفتنی است دانستن و پی‌بردن به معنای زندگی و آماده کردن افراد برای دست‌یابی به معنا و مفهوم زندگی، یکی از دغدغه‌های بشر امروزی است که ریشه‌های آن را در خانواده می‌توان جست‌وجو کرد. همچنین شایان ذکر است انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده و معنای زندگی با سلامت روان رابطه مستقیم دارند و این دو در تعامل با هم می‌توانند از عواملی باشند که در تعیین راهبردهای زندگی آدمی و دست‌یابی او به سلامت و شادابی در حیطه‌های مختلف زندگی از جمله حیطه‌های تحصیلی مؤثر واقع شوند.

پژوهش‌های بسیار کمی در زمینه بررسی هم‌زمان نقش خانواده و عوامل روانشناختی بر شادابی تحصیلی وجود دارد؛ به همین دلیل انجام پژوهش حاضر ضروری به نظر می‌رسد. بنابراین، هر مطالعه‌ای که رابطه این متغیرها را بررسی کند، از بعد تربیتی نیز حائز اهمیت است و با بررسی نقش عوامل مذکور در شادابی

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

بنابراین، فرضیه‌های این پژوهش به این گونه‌اند:

دانشجوی دختر) به عنوان نمونه نهایی در نظر گرفته شدند.

ابزار سنجش: مقیاس انسجام خانواده^۱ سامانی در سال ۱۳۸۱، این مقیاس را بر پایه بررسی متون موجود در زمینه همبستگی و با الهام از الگوی ترکیبی السون (۲۰۰۰) تهیه و تدوین کرده است. ابزار مذکور مشتمل بر ۲۸ گویه است و پاسخ‌ها در هر گویه براساس طیف پنج درجه‌ای لیکرت از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) نمره‌گذاری می‌شوند. رضویه و سامانی (۱۳۷۹) در خصوص بررسی این مقیاس بر پایه هشت عامل (همبستگی با پدر و مادر، مدت تعامل، مکان، تصمیم‌گیری، ارتباط عاطفی، روابط زناشویی و رابطه والدین با فرزندان) کفایت این ابزار را برای ارزیابی انسجام خانواده تأیید کردند. حداقل نمره در این مقیاس ۲۸ و حداکثر آن ۱۴۰ است و تنها یک نمره کل ارائه می‌دهد؛ همچنین، نمرات بالاتر نشان‌دهنده انسجام خانوادگی بیشتر است. در پژوهش سامانی (۱۳۸۱)، ضریب پایایی این پرسش‌نامه به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹ و به روش بازآزمایی ۰/۹۰ گزارش شده است. همچنین، در پژوهشی که زارع و سامانی (۱۳۸۷) انجام داده‌اند، میزان پایایی این ابزار را به روش بازآزمایی و به فاصله یک هفته و با نمونه‌ای ۳۰ نفری، ۰/۸۰ گزارش کرده‌اند. علاوه بر این، در پژوهش نام‌برده، برای احراز روایی آزمون ضریب همسانی درونی استفاده شده است. به این صورت که ضریب همسانی درونی آزمون از طریق محاسبه ضریب همبستگی هر گویه با نمره کل محاسبه شده است و تمام ضرایب معنادار بوده‌اند. در پژوهش حاضر به منظور محاسبه پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شد و مقدار آن ۰/۹۲ به دست آمد.

۱. انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده، شادابی تحصیلی را به‌طور معناداری پیش‌بینی می‌کنند.
۲. انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده، معنای زندگی را به‌طور معناداری پیش‌بینی می‌کنند.
۳. انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده با میانجی‌گری معنای زندگی به‌صورت معناداری شادابی تحصیلی را پیش‌بینی می‌کنند.

روش

روش پژوهش، جامعه آماری و نمونه: این پژوهش از لحاظ روش تحقیق، همبستگی بوده است که در طی آن، روابط انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده، معنای زندگی و شادابی تحصیلی تبیین شده‌اند. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل تمامی دانشجویان پسر و دختر مشغول به تحصیل در دانشگاه شهید باهنر در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ است. به‌منظور انتخاب آزمودنی‌ها از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای تصادفی استفاده شد. به این ترتیب که ابتدا از بین تمام دانشکده‌ها، ۴ دانشکده و از هر دانشکده، دو بخش و از هر بخش، دو کلاس به‌صورت تصادفی، انتخاب و سپس تمامی دانشجویان حاضر در کلاس‌ها ارزیابی شدند. حجم نمونه براساس تعداد کل جامعه آماری و با توجه به جدول پیشنهادی کرجسی و مورگان (۱۹۷۰)، ۳۷۵ نفر تعیین شد. شایان ذکر است حجم نمونه به‌گونه‌ای در نظر گرفته شد که کفایت نمونه بیش از حد انتظار باشد تا بدین ترتیب قابلیت تعمیم‌پذیری نتایج تضمین شود. بنابراین، با در نظر داشتن احتمال ریزش پاسخ‌دهندگان یا جبران حذف پاسخ‌نامه‌های ناقص، این تعداد به ۴۳۰ نفر افزایش یافت که در نهایت به دلیل ناقص بودن برخی از پرسش‌نامه‌ها، از تمام جامعه تعداد ۴۰۴ دانشجوی (۱۵۴ نفر دانشجوی پسر و ۲۵۰ نفر

1- Family Cohesion Questionnaire

2- reliability

3- validity

مقیاس انعطاف‌پذیری خانواده^۱: این ابزار یک مقیاس خودسنجی است که شاکری (۱۳۸۲) با اقتباس از الگوی مدور ترکیبی السون (۲۰۰۰) درباره خانواده طراحی کرده است؛ بدین ترتیب، درجه موافقت یا عدم موافقت پاسخ‌دهنده را در دامنه‌ای پنج درجه‌ای از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) درباره ۱۶ گویه می‌سنجد که در زمینه انعطاف‌پذیری خانواده‌اند. حداقل نمره اکتسابی در این ابزار برای هر فرد ۱۶ و حداکثر آن ۸۰ است که فقط یک نمره کل ارائه می‌دهد و نمرات بالاتر نشان می‌دهند انعطاف‌پذیری خانوادگی در سطح بالاتری قرار دارد. پایایی و روایی این مقیاس در پژوهش شاکری (۱۳۸۲) روی ۴۸ آزمودنی تأیید شده است. میزان پایایی این مقیاس با استفاده از روش آلفای کرونباخ معادل ۰/۸۹ گزارش شده است. نتیجه تحلیل عاملی این مقیاس نیز فقط یک عامل عمومی با عنوان انعطاف‌پذیری به دست داده است (شاکری، ۱۳۸۲). در پژوهش زارع و سامانی (۱۳۸۷)، میزان پایایی ابزار یادشده به روش بازآزمایی، به فاصله یک هفته و با نمونه‌ای ۳۰ نفری، ۰/۷۶ گزارش شده است. همچنین در پژوهش مذکور، برای برآورد روایی از روش همسانی درونی استفاده شده است که تمامی ضرایب آن معنادار گزارش شده‌اند. در این پژوهش برای محاسبه پایایی، روش آلفای کرونباخ استفاده شد و ضریب آلفا معادل ۰/۸۶ به دست آمد.

مقیاس معنای زندگی^۲: برای اندازه‌گیری معنا در زندگی از مقیاس معنای زندگی استفاده شد که استیگر و همکاران (۲۰۰۶) آن را تهیه کردند. این ابزار یک مقیاس خودگزارشی ۱۰ گویه‌ای است و پاسخ‌ها در این مقیاس براساس طیف ۷ درجه‌ای لیکرت (از ۱ برای کاملاً غلط تا ۷ برای کاملاً درست) تنظیم شده‌اند. این

ابزار از دو زیرمقیاس جست‌وجوی معنا و وجود معنا تشکیل شده است و کمترین نمره اکتسابی در هر زیرمقیاس ۵ و بیشترین آن ۳۵ است. نمرات بالاتر در هر زیرمقیاس نشان می‌دهند جست‌وجوی معنا و وجود معنا در سطح بالاتری قرار می‌گیرند. در مطالعه استیگر و همکاران (۲۰۰۶)، روایی تفکیکی و روایی همگرایی این ابزار تأیید شده است. همچنین درباره میزان پایایی، ضریب آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس‌های جست‌وجوی معنا و وجود معنا به ترتیب ۰/۸۴ و ۰/۸۱ گزارش شده است. میزان پایایی این آزمون نیز به روش بازآزمایی و به فاصله یک ماه، برای بعد جست‌وجوی معنا ۰/۷۳ و برای بعد وجود معنا ۰/۷۰ گزارش شده است (استیگر و همکاران، ۲۰۰۶). حسین چاری، خواجه و نوری (۱۳۸۹)، این مقیاس را در ایران روی دانشجویان هنجاریابی کردند. در پژوهش مذکور به منظور محاسبه پایایی این مقیاس، میزان آلفا برای بعد جست‌وجوی معنا ۰/۸۸ و برای بعد وجود معنا ۰/۵۰ گزارش شده است. همچنین در مطالعه یادشده، روایی این ابزار از طریق تحلیل عامل تأییدی محاسبه شده است و مقدار ضریب کیسر - میر - الکین، ۰/۸۲ بوده و آزمون کرویت بارتلت (۵۳۵/۷۷۵) در سطح ۰/۰۰۱ معنادار بوده است. در پژوهش حاضر، ضرایب آلفای کرونباخ برای بعد جست‌وجوی معنا، وجود معنا و کل مقیاس به ترتیب ۰/۷۹، ۰/۸۲ و ۰/۸۵ به دست آمد.

مقیاس شادابی تحصیلی^۳: دهقانی‌زاده و حسین چاری (۱۳۹۱) پرسش‌نامه شادابی تحصیلی را با الگوگیری از مقیاس شادابی تحصیلی مارتین و مارش (۲۰۰۶) که ۴ گویه دارد، به ۹ گویه توسعه دادند. کمینه و بیشینه نمره‌ای که فرد در این مقیاس به دست می‌آورد به ترتیب ۹ و ۴۵ است و یک نمره کل به دست می‌دهد. نمرات بالاتر در ابزار مذکور نیز نشان‌دهنده شادابی

1- Family Flexibility Questionnaire

2- Meaning of Life Questionnaire

3- Academic Buoyancy Questionnaire

پاسخ نگذارند. به پاسخ گویان یادآوری شد نیازی به ذکر نام و مشخصات نیست و اطلاعات آنها نیز کاملاً محرمانه خواهد ماند. پرسش نامه‌ها در زمانی توزیع شدند که کمترین فشار و استرس را به شرکت کننده‌ها وارد کند تا هر کدام از شرکت کنندگان با رضایت خاطر به سؤالات جواب دهند هیچ محدودیت زمانی برای پاسخ دادن به سؤالات وجود نداشت. برای انجام تحلیل‌ها از نسخه ۲۱ نرم افزار SPSS استفاده شد و به منظور آزمون فرضیه پیش‌بینی شادابی تحصیلی براساس انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده با میانجی‌گری معنای زندگی، از روش رگرسیون چندگانه بر مبنای مراحل بارون و کنی (۱۹۸۶) استفاده شد. برای آزمون فرضیه‌های پیش‌بینی شادابی تحصیلی براساس انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده و پیش‌بینی ابعاد معنای زندگی براساس انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده، روش رگرسیون هم‌زمان استفاده شد.

یافته‌ها

به منظور ارائه تصویری واضح از ارتباط بین متغیرها، ضرایب همبستگی بین آنها محاسبه شد. شاخص‌های مربوط به آمار توصیفی متغیرهای پژوهش شامل میانگین و انحراف معیار نیز در همین قسمت ذکر شده‌اند (جدول ۱).

بیشتر است. دهقانی‌زاده و حسین‌چاری (۱۳۹۱) به منظور بررسی ساختار عاملی (روایی سازه) پرسش‌نامه از تحلیل مؤلفه اصلی با چرخش متعامد واریماکس در سطح گویه استفاده کردند. نتایج آزمون‌های میزان کفایت نمونه‌برداری کیسر - میر - الکین (۰/۸۳) و کرویت بارتلت (۳۶۰/۶۱۱) نشان‌دهنده وجود شواهد کافی برای انجام تحلیل عامل بود. نمودار سنگ‌ریزه و مقادیر ارزش‌های ویژه بالاتر از ۱ نشان دادند یک عامل استخراج‌پذیر است. در پژوهش دهقانی‌زاده و حسین‌چاری (۱۳۹۱)، میزان پایایی این پرسش‌نامه به روش آلفای کرونباخ، ۰/۷۷ گزارش شده است. در پژوهش حاضر برای سنجش پایایی این ابزار روش آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب آلفا ۰/۹۰ به دست آمد.

روش اجرا و تحلیل: پژوهشگر پس از مشورت و کسب اجازه از استادان، وارد کلاس‌ها شد. قبل از ارائه پرسش‌نامه‌ها برای هر کدام از شرکت کنندگان، توضیحات مختصری درباره اهداف پژوهش، ضرورت همکاری صادقانه آنها و چگونگی پاسخ‌دهی به سؤالات داده و تأکید شد برای هیچ‌یک از عبارات پرسش‌نامه‌ها پاسخ صحیح یا غلط وجود ندارد و افراد متناسب با ویژگی‌های فردی و خانوادگی خویش به هر سؤال پاسخ دهند. همچنین از مشارکت کنندگان خواسته شد تا حد امکان هیچ کدام از سؤالات را بدون

جدول ۱. میانگین، انحراف معیار و ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	M	SD
(۱) انسجام خانواده	۱					۹۵/۲۶	۱۷/۵۸
(۲) انعطاف‌پذیری	۰/۳۵**	۱				۵۳/۳۳	۹/۳۰
(۳) جست‌وجوی معنا	۰/۲۸**	۰/۰۶	۱			۲۶/۰۳	۶/۴۳
(۴) وجود معنا	۰/۴۵**	۰/۳۱**	۰/۴۸**	۱		۲۵/۵۴	۶/۳۸
(۵) شادابی تحصیلی	۰/۱۶**	۰/۲۵**	-۰/۴۹**	۰/۶۱**	۱	۲۹/۷۰	۸/۳۷

** $p < ۰/۰۱$

انعطاف‌پذیری خانواده، این دو متغیر به‌عنوان متغیرهای پیش‌بین و شادابی تحصیلی به‌عنوان متغیر ملاک وارد معادله رگرسیونی شدند. خلاصه نتایج این تحلیل در جدول ۲ ارائه شده است.

همان‌طور که مشاهده می‌شود بین متغیرهای پژوهش همبستگی وجود دارد که مجوز لازم برای انجام تجزیه و تحلیل‌های بعدی را صادر می‌کند. در نخستین مرحله، به‌منظور بررسی پیش‌بینی شادابی تحصیلی براساس انسجام و

جدول ۲. نتایج تحلیل رگرسیون انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده بر شادابی تحصیلی

متغیر پیش‌بین	F	P	R	R ²	β	t	سطح معناداری
انسجام خانواده	۱۵/۱۳	۰/۰۰۱	۰/۲۶	۰/۰۷	۰/۰۸	۱/۶۹	N. S
انعطاف‌پذیری					۰/۲۲	۴/۲۹	۰/۰۰۱

بررسی شد. معنای زندگی در پژوهش حاضر مشتمل بر دو بعد است؛ بنابراین، دو تحلیل رگرسیون انجام شدند که در ادامه نتایج هر کدام مطرح می‌شوند. در نخستین تحلیل، انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده به‌عنوان متغیرهای پیش‌بین و جست‌وجوی معنای زندگی به‌عنوان متغیر ملاک وارد معادله رگرسیونی شدند (جدول ۳).

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهند متغیر انعطاف‌پذیری خانواده، شادابی تحصیلی را به‌صورت مثبت و معناداری ($\beta = ۰/۲۲, P < ۰/۰۰۱$) پیش‌بینی می‌کند؛ اما متغیر انسجام خانواده نتوانسته است پیش‌بینی‌کننده شادابی تحصیلی باشد.

در دومین مرحله از تحلیل، امکان پیش‌بینی معنای زندگی براساس انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده

جدول ۳. نتایج تحلیل رگرسیون انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده بر جست‌وجوی معنای زندگی

متغیر پیش‌بین	F	P	R	R ²	β	t	سطح معناداری
انسجام خانواده	۱۸/۱۰	۰/۰۰۱	۰/۲۸	۰/۰۸	۰/۲۹	۵/۸۵	۰/۰۰۱
انعطاف‌پذیری					-۰/۰۳	-۰/۷۶	N. S

مستقیم متغیر جست‌وجوی معنای زندگی را پیش‌بینی کند.

در دومین تحلیل، امکان پیش‌بینی وجود معنای زندگی براساس انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده بررسی شد (جدول ۴).

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهند متغیر انسجام خانواده توانسته است جست‌وجوی معنای زندگی را به‌طور مثبت و معناداری پیش‌بینی کند ($\beta = ۰/۲۹, P < ۰/۰۰۱$)؛ اما انعطاف‌پذیری خانواده نتوانسته است به‌صورت

جدول ۴. نتایج تحلیل رگرسیون انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده بر وجود معنای زندگی

متغیر پیش‌بین	F	P	R	R ²	β	t	سطح معناداری
انسجام خانواده	۵۹/۸۹	۰/۰۰۱	۰/۴۸	۰/۲۳	۰/۳۹	۸/۳۱	۰/۰۰۱
انعطاف‌پذیری					۰/۱۷	۳/۷۰	۰/۰۰۱

در مرحله سوم، متغیرهای انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده و معنای زندگی به‌عنوان متغیرهای پیش‌بین و شادابی تحصیلی به‌عنوان متغیر ملاک تحلیل شدند (جدول ۵).

همان‌گونه که از نتایج جدول ۴ مشخص است، هر دو متغیر انسجام خانواده ($\beta = ۰/۳۹, P < ۰/۰۰۱$) و انعطاف‌پذیری خانواده ($\beta = ۰/۱۷, P < ۰/۰۰۱$)، وجود معنای زندگی را به‌صورت مثبت و معنادار پیش‌بینی می‌کنند.

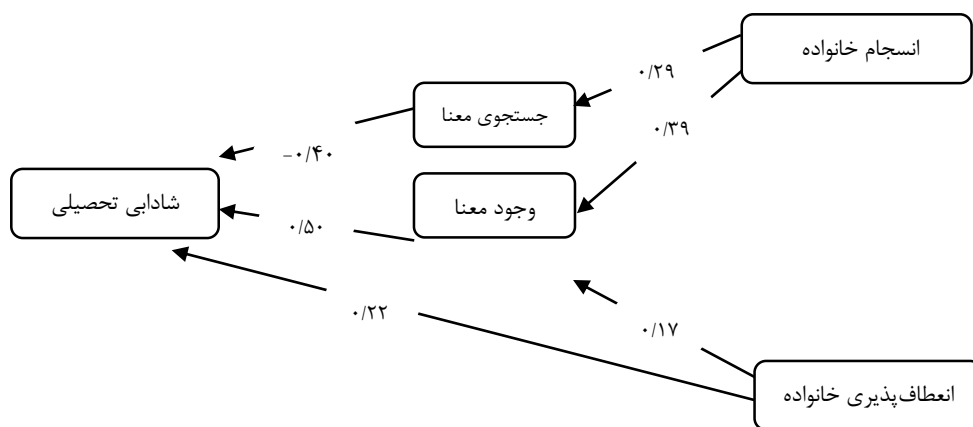
جدول ۵. نتایج تحلیل رگرسیون انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده و معنای زندگی بر شادابی تحصیلی

متغیر پیش‌بین	F	P	R	R ²	β	t	سطح معناداری
انسجام خانواده	۱/۰۴	۰/۰۰۱	۰/۵۲	۰/۲۷	۰/۰۱	۰/۱۹	N. S
انعطاف‌پذیری	۳۷	۰			۰/۱۱	۲/۴۹	۰/۰۱
جست‌وجوی معنا					-۰/۴۰	-۸/۱۳	۰/۰۰۱
وجود معنا					۰/۵۰	۹/۴۳	۰/۰۰۱

به‌صورت مستقیم پیش‌بینی نمی‌کند؛ اما از طریق بعد جست‌وجوی معنا به‌صورت منفی و از طریق وجود معنا به‌صورت مثبت قادر به پیش‌بینی شادابی تحصیلی است؛ براساس این، معنای زندگی بین انسجام خانواده و شادابی تحصیلی نقش میانجی ایفا می‌کند. ابعاد معنای زندگی نیز که در این تحلیل به‌صورت هم‌زمان وارد تحلیل رگرسیون شده بودند، شادابی تحصیلی را پیش‌بینی کردند (جدول ۵).

شکل ۲ نیز نشان‌دهنده مدل نهایی پژوهش جاری است.

به‌منظور بررسی هدف اصلی پژوهش، یعنی میانجی‌گری معنای زندگی در رابطه بین انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده با شادابی تحصیلی، نتایج به‌دست آمده از مراحل اول و سوم تحلیل رگرسیون با یکدیگر مقایسه شدند. با توجه به افزایش چشمگیر R² و هم‌زمان با کاهش معنادار ضرایب مسیر بتا در متغیر انعطاف‌پذیری خانواده از مرحله اول به سوم گفتنی است بعد وجود معنا برای این متغیر نقش واسطه‌ای سهمی را ایفا می‌کند. همچنین، نتایج تحلیل‌ها نشان دادند متغیر انسجام خانواده، شادابی تحصیلی را

شکل ۲. مدل نهایی پژوهش نقش انسجام خانواده و انعطاف‌پذیری خانواده در پیش‌بینی شادابی تحصیلی با میانجی‌گری معنای زندگی

همان‌گونه که شکل ۲ نشان می‌دهد، متغیر معنای زندگی در رابطه بین انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده و شادابی تحصیلی نقش میانجی ایفا می‌کند.

بحث

هدف این پژوهش، پیش‌بینی شادابی تحصیلی براساس انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده بود. در عین حال، امکان میانجی‌گری معنای زندگی در روابط بین متغیرهای مذکور نیز بررسی شد. نتایج پژوهش به‌منظور بررسی فرضیه «انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده، شادابی تحصیلی را پیش‌بینی می‌کنند»، نشان دادند متغیر انسجام خانواده قادر به پیش‌بینی شادابی تحصیلی نبوده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

و به تبع آن از قدرت انطباق، سازگاری و شادابی بهتری بهره‌مند می‌شوند (فیتزپاتریک و کوثرنر، ۲۰۰۵). این نتیجه با پژوهش‌های کامارودین و ساآد (۲۰۱۵)، اولجاکا و همکاران (۲۰۱۲)، کیم و یو (۲۰۱۰) و دهقانی‌زاده و حسین‌چاری (۱۳۹۱) هم‌خوانی دارد.

در مرحله دوم امکان پیش‌بینی ابعاد معنای زندگی براساس متغیرهای انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده بررسی شد. نتایج تحلیل رگرسیون نشان دادند انسجام خانواده با جست‌وجوی معنای زندگی، رابطه مثبت و معناداری دارد؛ اما انعطاف‌پذیری خانواده قادر به پیش‌بینی جست‌وجوی معنا نیست. در تبیین این یافته شایان ذکر است وجود انسجام در خانواده و نزدیکی عاطفی والدین و اعضای خانواده با یکدیگر و وجود تعاملات صمیمانه میان آنها، نیازهای روانی فرزندان را تأمین می‌کند و نیز پدر و مادر و دیگر افراد خانواده را در جست‌وجو و شکل‌گیری باورها و ارزش‌های نوجوانان و جوانان یاری می‌کند و آنان را برای یافتن نظام ارزشی مدنظر خود و معنای زندگی‌شان سوق می‌دهد. در واقع، ارتباط و پیوند اعضای خانواده و زندگی افراد در محیطی پر مهر و محبت، الگوهای رفتاری آنان را در بزرگسالی بنیان می‌نهد و نقش مهمی در شکل‌گیری نوع شخصیت آنها دارد؛ شخصیتی که با انواع عشق و محبت نوع‌دوستانه با خوش‌بینی به زندگی می‌نگرد و گرایش‌های عالی همانند گرایش‌های اجتماعی و معنوی را به فعلیت می‌رساند. این یافته با نتایج پژوهش‌های گروودن و جوز (۲۰۱۴)، لامبرت و همکاران (۲۰۱۰) و بونین و براون (۲۰۰۲) هم‌راستا است. در ادامه، اثر انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده بر متغیر وجود معنا بررسی شد. نتایج حاصل از رگرسیون چندگانه نشان دادند انسجام خانواده از قدرت پیش‌بینی‌کنندگی متغیر وجود معنای زندگی برخوردار است. در تبیین این یافته گفتنی است با توجه به شرایط

این یافته با نتایج پژوهش اولجاکا و همکاران (۲۰۱۲)، بارگس اسیکچو و دالباسکو دل آگلیو (۲۰۱۲)، کیم و یو (۲۰۱۰) و اوروک و همکاران (۲۰۰۷) ناهمسو است. در سطح نظری، یافته مذکور از طریق تحلیل ساختار انسجام خانواده توجیه‌پذیر است؛ زیرا ارتباطات بیشتر خانواده‌های منسجم بر پایه همسان‌بودن نگرش‌ها و هم‌نوایی، اجتناب از تعارض و مجادله و وابستگی اعضای خانواده به همدیگر استوار است. این امر به‌نوبه خود با ویژگی‌های دوران نوجوانی و جوانی مانند مخالفت‌جویی و افزایش تعارضات والد - فرزندی مغایرت دارد و عدم استقلال‌طلبی افراد خانواده را به دنبال دارد (پایکوف و بروکس‌گان، ۱۹۹۱). براساس این، اختلاف‌نظر با والدین، مشکلات روانشناختی را به افراد تحمیل می‌کند و پدیدآیی رفتارهای ناسازگارانه نوجوانان و جوانان را موجب می‌شود (تجلی و اردلان، ۱۳۸۹). در چنین مواقعی، فرد جوان علاوه بر اینکه استقلال و احساس خودکارآمدی خود را از دست می‌دهد، در معرض ابتلا به مشکلات روانی و سازگاری قرار می‌گیرد و به تبع آن، شادابی تحصیلی او نیز کاهش می‌یابد؛ بنابراین، دور از انتظار نیست که انسجام خانواده قادر به پیش‌بینی شادابی تحصیلی نباشد.

همچنین، نتایج نشان دادند انعطاف‌پذیری توانسته است شادابی تحصیلی را به صورت مثبت و معناداری پیش‌بینی کند. فرزندان خانواده‌های منعطف، یاد می‌گیرند چگونه به صورت مستقل با چالش‌ها و موانع روبه‌رو شوند و در برابر آنها، انعطاف‌پذیری از خود نشان دهند؛ زیرا انطباق، کنترل و قوانین خشک و نقض‌ناپذیری را در خانواده تجربه نکرده‌اند و دستورات فراوانی به آنها دیکته نشده است؛ بنابراین، آنها از مقابله با مسائل چالش‌انگیز ترسی ندارند، با آرامش خیال درگیر حل مشکلات می‌شوند (زارع و سامانی، ۱۳۸۷)

تحمیل نظرات خود به فرزندان و همراه با راهنمایی، آنها را بدون شرط و آنگونه که هست می‌پذیرند؛ هرچند ممکن است رفتار و عقاید فرزند دلخواه آنان نباشد. بنابراین، انتظار می‌رود انعطاف‌پذیری خانواده، وجود معنا در زندگی را پیش‌بینی کند. این یافته با نتایج پژوهش‌های گروودن و جوز (۲۰۱۴)، دل‌فاو و همکاران (۲۰۱۱)، لامبرت و همکاران (۲۰۱۰) و بونین و براون (۲۰۰۲) هم‌سوایی دارد.

در مرحله سوم، فرضیه اصلی پژوهش بررسی شد که به دنبال پیش‌بینی شادابی تحصیلی براساس انسجام انعطاف‌پذیری خانواده با میانجی‌گری ابعاد جست‌وجوی معنا و وجود معنا بود. نتایج پژوهش نشان دادند متغیر جست‌وجوی معنا زندگی علاوه بر اینکه به صورت میانجی بین انسجام خانواده و شادابی تحصیلی نقش دارد، به صورت مستقیم و البته منفی شادابی تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند. جست‌وجوی معنا زندگی به فعالیت و شدت تمایل افراد به یافتن، ساختن یا بحث درباره معنا زندگی اشاره دارد (استیگر و همکاران، ۲۰۰۶) و ویژگی بارز آن، آمیختگی اش با تنیدگی و اضطراب است (فرانکل، ۱۳۹۵/۱۹۴۶). بدین ترتیب، برای تبیین یافته حاصل شده به این نکته اشاره می‌شود که تلاش برای یافتن معنا زندگی با قدری تنش، اضطراب و استرس همراه است و در نتیجه، این امر می‌تواند تأثیری منفی بر شادابی بگذارد و موجب کاهش آن شود؛ زیرا شادابی با رفتارهای سازگارانه و انطباقی در ارتباط است، اما میزان استرس و اضطراب وارد شده بر فرد در هنگام جست‌وجوی معنا زندگی از قدرت این انطباق و سازگاری می‌کاهد. همچنین، طبق دیدگاه روانشناسی و سلامت روان، بین کسانی که زندگی را معنادار ادراک می‌کنند و کسانی که مفهوم و مبنایی برای آن نیافته‌اند، تفاوت‌های بسیاری وجود دارد؛ برای مثال، کیم و همکاران (۲۰۰۵) بیان کردند

خانواده‌های منسجم، روابط عاطفی و حمایت والدین از فرزندانشان تأثیر به‌سزایی بر درک فرزندان از مفاهیم معنوی به‌جای می‌گذارد و بستر مناسبی را برای نهادینه کردن مفاهیم مذهبی فراهم می‌آورد؛ زیرا هنگامی که فرد در خانواده با ارزش‌های مذهبی و معنوی آشنا شود یا به عبارت دیگر آنها را درونی کند، عوامل دیگر کمتر تأثیر منفی روی این ارزش‌ها می‌گذارند. همچنین، با توجه به اینکه در جوامع جمع‌گرا، وجود هنجارها و ارزش‌ها، آداب و رسوم، مراجع قدرت و رویه‌های موجود، رفتار افراد را هدایت می‌کنند و موجب تسهیل تصمیم‌گیری آنان درباره مسائل مذهبی و معنوی می‌شوند، انتظار می‌رود انسجام خانوادگی پیش‌بینی‌کننده معنای زندگی باشد؛ براساس این، یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های گروودن و جوز (۲۰۱۴)، دل‌فاو و همکاران (۲۰۱۱)، لامبرت و همکاران (۲۰۱۰) و بونین و براون (۲۰۰۲) هم‌راستا است.

در ادامه، بررسی تحلیل‌های رگرسیون نشان دادند انعطاف‌پذیری خانواده نیز توانسته است وجود معنا در زندگی را پیش‌بینی کند. بسیاری از نوجوانان و جوانان برای یافتن نظام ارزشی مطلوب خود یا به عبارتی برای یافتن هدف و معنا در زندگی‌شان تلاش می‌کنند و بیشتر در حال کاوش و سؤال درباره ارزش‌ها، اهداف زندگی، هیجانانگیزه‌های خود هستند؛ به طوری که نگرانی اصلی رشد در طی دوره نوجوانی و جوانی به احساس هدف یا معنا در زندگی مربوط می‌شود (کیانگ و فولیجینی، ۲۰۱۰)؛ زیرا دوران نوجوانی و جوانی مهم‌ترین دوره‌هایی تلقی می‌شوند که به دلیل شرایط رشدی این مراحل و کسب هویت توسط افراد نوجوان و جوان، به تردید درباره عقاید، ارزش‌ها، انگیزه‌ها و رفتارها منجر می‌شود (آپورت، ۱۹۶۱). در اینگونه مواقع، والدین خانواده‌های منعطف بدون

می‌آورند، می‌توانند به تغییرات منفی زندگی به‌عنوان فرصت‌هایی کنترل‌پذیر بنگرند که قابلیت تبدیل شدن به بستری برای رشد و تعالی را دارند. این توانایی‌ها در خصوص مواجهه با مشکلات کنونی به یاری فرد می‌آیند و بر انتظاری که افراد دربارهٔ نتایج و پیامدهای اعمال خود در آینده متصور می‌شوند نیز تأثیر می‌گذارند، رنج حاصل از زندگی را می‌کاهند و امکان ابتلا به بیماری‌های روانشناختی و جسمانی را کاهش می‌دهند (شی‌یر و همکاران، ۱۹۹۴). براساس این، یافتهٔ مدنظر با نتایج پژوهش‌های یالسن و مالکوک (۲۰۱۵)، چو و همکاران (۲۰۱۴) و پارک و همکاران (۲۰۱۲) همسو است. در مجموع، نتایج پژوهش حاضر دربارهٔ اثر مستقیم انعطاف‌پذیری خانواده و اثر غیرمستقیم انسجام و انعطاف خانواده بر نقش میانجی متغیرهای جست‌وجوی معنا و وجود معنا تأکید می‌کند.

شایان ذکر است بیشتر مطالعات و فعالیت‌های پژوهشی در زمان اجرا با برخی از چالش‌ها و مشکلات گوناگون مواجه‌اند. این پژوهش نیز از این قاعده مستثنی نبوده و هنگام اجرا با محدودیت‌هایی همراه بوده است که در ادامه همراه با پیشنهادات پژوهشی بررسی شده‌اند. ابزار استفاده‌شده در پژوهش حاضر از نوع خود گزارش‌دهی و روش تحقیق به کار برده شده به صورت کمی بوده است. بدین ترتیب، پیشنهاد می‌شود در مطالعات آینده از روش‌های تحقیق کیفی و آمیخته نیز برای فهم عمیق‌تر و گسترده‌تر رابطهٔ بین متغیرهای خانوادگی، روانشناختی و تحصیلی استفاده شود و علاوه بر استفاده از پرسش‌نامه و به‌کارگیری مقیاس‌هایی دیگر با روایی و پایایی مناسب از ابزاری مانند مشاهده و مصاحبه سود جویند. نمونهٔ پژوهش حاضر، دانشجویان دختر و پسر را شامل می‌شد؛ بنابراین، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی با گروه‌های نمونهٔ متنوع‌تری از جمله دانش‌آموزان دختر و پسر در

افراد با سطوح بالای معناداری در هنگام رویارویی با مسائل روزمره، فقط بر جنبه‌های مشخصی از مشکل تمرکز می‌کنند؛ درحالی‌که افراد با سطوح پایین معنای زندگی به محدودبودن زمان به‌عنوان مشکلی بزرگ می‌نگرند و موانع و مشکلات فعلی را با احتمال نرسیدن به اهداف آینده پیوند می‌دهند. به این ترتیب، شخصی که سطوح بالاتری از معنا را در زندگی تجربه می‌کند، به آسانی قادر به رویارویی با شرایط سخت است؛ زیرا داشتن معنا در زندگی مهارت مقابله‌ای مفیدی است که سبب می‌شود انسان بتواند از اوقات خوب خویش لذت ببرد و اوقات بد را تحمل کند؛ اما فردی که از معنای بالایی در زندگی بهره‌مند نیست یا هنوز به معنای زندگی خود دست نیافته است، توانایی روبه‌رو شدن با موانع و چالش‌ها را به صورت کارآمد ندارد.

بنابراین، معقول به نظر می‌رسد که جست‌وجوی معنای زندگی به صورت منفی شادابی تحصیلی را پیش‌بینی کند. این نتایج با پژوهش‌های پزیرکیانیدیس و همکاران (۲۰۱۶)، کوهن و کایرنس (۲۰۱۲)، کیانگ و فولیجینی (۲۰۱۰) و احمدی و همکاران (۱۳۹۴) نیز هم‌خوانی دارد. همچنین، یافته‌های این پژوهش نشان دادند متغیر وجود معنا علاوه بر نقشی میانجی که میان متغیرهای انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده و شادابی تحصیلی ایفا می‌کند، به صورت مستقیم، مثبت و معنادار شادابی تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند. معنا در سطح نظری، روشی کلی و عام از ارزیابی زندگی است که به پایین آمدن سطح عواطف منفی همچون افسردگی و اضطراب و کاهش خطر ابتلا به بیماری روانی منجر می‌شود (فلدمن و اسنایدر، ۲۰۰۵). دانشجویان در معرض چالش‌های متفاوت محیط زندگی تحصیلی و شخصی خود قرار دارند. آنها در پرتو دید کلی که براساس استفاده از ظرفیت‌ها و منابع معنوی برای تصمیم‌گیری‌های مهم و حل مسائل روزانه به دست

عاملی مقیاس استقلال عاطفی استنبرگ و سیلور برگ برای استفاده در ایران. مقاله ارائه شده در ششمین کنگره پژوهش‌های روانپزشکی و روانشناسی در ایران، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران.

زارع، م؛ و سامانی، س. (۱۳۸۷). بررسی نقش انعطاف‌پذیری و انسجام خانواده در هدف‌گرایی فرزندان. فصلنامه خانواده‌پژوهشی، ۱۴(۱۳)، ۳۶-۱۷.

سامانی، س. (۱۳۸۱). مدل علی برای همبستگی خانوادگی و استقلال عاطفی و سازگاری. رساله دکتری، دانشگاه شیراز.

ستیر، و. (۱۳۹۳). آدم‌سازی در روانشناسی خانواده. ترجمه بهروز بیرشک. تهران: رشد. (سال انتشار به زبان اصلی، ۱۹۷۸).

شاکری، ش. (۱۳۸۲). بررسی تأثیر میزان انعطاف‌پذیری خانواده بر بهداشت روانی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.

فرانکل، و. ا. (۱۳۹۵). انسان در جست‌وجوی معنی. ترجمه نهضت صالحیان و میهن میلانی. تهران: نشر درس. (سال انتشار به زبان اصلی، ۱۹۴۶).

فرحمند، س؛ و فولادچنگ، م. (۱۳۹۵). تبیین علی سرزندگی تحصیلی براساس الگوهای ارتباطی خانواده: نقش واسطه‌ای ابرازگری هیجانی. فصلنامه روانشناسی تحولی: روانشناسان ایرانی، ۱۳(۵۱)، ۲۵۷-۲۶۹.

فیروزی، م؛ محمدی، م؛ و نیکدل، ف. (۱۳۹۵). نقش پیش‌بینی‌کنندگی هوش هیجانی و فرزندپروری ادراک شده در شادکامی دانش‌آموزان. پژوهش‌نامه روانشناسی مثبت، ۲(۴)، ۳۹-۵۰.

کار، آ. (۱۳۹۱). روانشناسی مثبت، علم شادمانی و

مقاطع و رشته‌های متفاوت انجام شوند تا نتایج با احتمال بیشتری و به جوامع گسترده‌تری تعمیم‌پذیر باشد. همچنین، پیشنهاد می‌شود علاقه‌مندان به پژوهش در زمینه خانواده و معنای زندگی، به استفاده از شیوه‌های آزمایشی توجه بیشتری کنند تا بتوان با اطمینان بیشتری تأثیرات پیشایندها بر شادابی تحصیلی را تبیین کرد. علاوه بر این، سعی شود بررسی‌ها به شکل طولی و در یک فاصله زمانی منطقی صورت گیرند که اعتبار و تعمیم‌پذیری یافته‌ها از این طریق افزایش یابد.

منابع

اسکندری، ا؛ جلالی، ا؛ موسوی، م؛ و اکرمی، ن. (۱۳۹۸). پیش‌بینی تاب‌آوری روانشناختی براساس حمایت اجتماعی و سبک دلبستگی با میانجی‌گری خودکارآمدی و معنا در زندگی. پژوهش‌نامه روانشناسی مثبت، ۵(۲)، ۳۰-۱۷.

احمدی، غ؛ سهرابی، ف؛ براتی سده، ف؛ و قادری، م. (۱۳۹۴). بررسی نقش پیش‌بینی‌کنندگی معنای زندگی در افسردگی دانشجویان. فصلنامه مشاوره و روان درمانی، ۴(۱۴)، ۸۹-۱۰۲.

تجلی، ف؛ و اردلان، ا. (۱۳۸۹). رابطه ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده با خودکارآمدی و سازگاری تحصیلی. مجله روانشناسی، ۱۴(۱)، ۶۲-۷۸.

حسین‌چاری، م؛ خواجه، ل؛ و نوری، ن. (۱۳۸۹). ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس معنای زندگی. مقاله ارائه شده در پنجمین سمینار سراسری بهداشت روانی دانشجویان.

دهقانی‌زاده، م. ح؛ و حسین‌چاری، م. (۱۳۹۱). سرزندگی تحصیلی و ادراک از الگوی ارتباطی خانواده؛ نقش واسطه‌ای خودکارآمدی. مجله مطالعات آموزش و یادگیری، ۴(۲)، ۴۷-۲۲.

رضویه، ا؛ و سامانی، س. (۱۳۷۹). بررسی ساختار

- Effects of Problem-Focused Coping and Self-Acceptance. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 114, 777-781.
- Cohen, K., & Cairns, D. (2012). Is searching for meaning in life associated with reduced subjective well-being? Confirmation and possible moderators. *Journal of Happiness Studies*, 13(2), 313-331.
- Damas, E. J., & Laughlin, J. (2001). Latent model of family process in African American families: Relationships to child competence, achievement, and problem behavior. *Journal of Marriage and Family*, 63, 967-998.
- Delle Fave, A., Brdar, I., Freire, T., Vella-Brodrick, D., & Wissing, M. P. (2011). The eudaimonic and hedonic components of happiness: Qualitative and quantitative findings. *Social Indicators Research*, 100, 185-207.
- Feldman, D. B., & Snyder, C. R. (2005). Hope and the Meaningful Life: Theoretical and Empirical Associations between Goal-Directed Thinking and Life Meaning. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24(3), 401-421.
- Fitzpatrick, M. A., & Koerner, A. F. (2005). Family communication schemata: Effects on children's resiliency: Honoring Jack M. McLeod. In S. Dunwoody, L. B. Becker, D. McLeod, & G. Kosicki (Eds.) *The evolution of key mass communication concepts: Honoring Jack M. McLeod*. (pp. 113-136). Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Gans, S. E., & Johnson, V. K. (2016). Cortisol Response to Family Interaction as a Predictor for Adjustment. *Journal of Family Psychology*, 30(7), 812-821.
- Garcia-Alandete, J., Marco, J. H., & Perez, S. (2014). Predicting Role of the Meaning in Life on Depression, Hopelessness, and Suicide Risk among Borderline Personality Disorder Patients. *Universitas Psychologica*, 13(4), 1545-1555.
- Grevenstein, D., Bluemke, M., Schweitzer, J., & Aguilar-Raab, C. (2019). Better family relationships-higher well-being: The connection between relationship quality and health related resources. *Mental Health & Prevention*, 14, 1-36.
- Grouden, M. E., & Jose, P. E. (2014). How do Sources of Meaning in Life Vary According to Demographic Factors? *New Zealand Journal of Psychology*, 43(3), 29-38.
- نیرومندی‌های انسان. ترجمه ح. پاشاشریفی، ج. نجفی‌زند و ب. ثنایی. تهران: انتشارات رشد. (سال انتشار به زبان اصلی، ۲۰۰۴).
- وحیدی، ز؛ و جعفری‌هرندی، ر. (۱۳۹۶). پیش‌بینی بهزیستی روانشناختی براساس مؤلفه‌های سرمایه روانشناختی و مؤلفه‌های نگرش معنوی. *پژوهش‌نامه روانشناسی مثبت*، ۳(۲)، ۵۴-۶۱.
- Allport, G. W. (1961). *Becoming; Basic Considerations for a Psychology of Personality*. New Haven: Yale University Press.
- Altieri, M. J., & Von Kluge, S. (2009). Family Functioning and Coping Behaviors in Parents of Children with Autism. *Journal of Child and Family Studies*, 18(83), 83-92.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical consideration. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.
- Bascoe, S. M., Davies, P. T., Sturge-Apple, M. L., & Cummings, E. M. (2009). Children's Representations of Family Relationships, Peer Information Processing, and School Adjustment. *Developmental Psychology*, 45(6), 1740-1751.
- Bell, L. G. (2015). Adolescent Family Affects Adult Well-Being in Japan and the United States. *Archives of Scientific Psychology*, 3, 138-149.
- Bonnin, R., & Brown, C. (2002). The Cuban Diaspora: A Comparative Analysis of the Search for Meaning among Recent Cuban Exiles and Cuban Americans. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 24, 465-478.
- Bostean, G. (2010). An Examination of the Relationship between Family and U.S. Latinos' Physical Health. *Field Actions Science Reports, The Journal of Field Actions*, 2, 1-7.
- Burges, Sbicigo, (J), & Dalbosco Dell' Aglio, D (2012). Family Environment and Psychological Adaptation in Adolescents. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 25(3), 615-622.
- Cho, E., Lee, D., Lee, J. H., Bae, B. H., & Jeong, S. M. (2014). Meaning in Life and School Adjustment: Testing the Mediating

- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational & Psychological Measurement, 30*, 607-610.
- Krisher, H., & Shechtman, Z. (2016). Factors in the Adjustment and Academic Achievement of College Students with Learning Disabilities in Israel. *International Research in Higher Education, 1*(1), 125-135.
- Krok, D. (2015). The Role of Meaning in Life within the Relations of Religious Coping and Psychological Well-Being. *Journal of Religion and Health, 54*(6), 2292-2308.
- Lambert, N., Stillman, T., Baumeister, R., Fincham, F., Hicks, J., & Graham, S. (2010). Family as a salient source of meaning in young adulthood. *Journal of Positive Psychology, 5*, 367-376.
- Lingren, M. G. (2003). *Creating sustainable families* [On-Line]. Available : [http : www.Ianr. UN. Edu/pubs/family/g 1269. Htm](http://www.Ianr.UN.Edu/pubs/family/g1269.Htm) > [1386].
- Lucia, V. C., & Breslau, N. (2006). Family cohesion and children's behavior problems: A longitudinal investigation. *Psychiatry Research, 141*, 141- 149.
- Martin, A. J., & Marsh, H. W. (2006). Academic buoyancy and its psychological and educational correlates: A construct validity approach. *Psychology in the Schools, 43*(3), 267-282.
- Martin, A. J., & Marsh, H. W. (2008). Academic buoyancy: Towards an understanding of students' everyday academic resilience. *Journal of School Psychology, 46*(1), 53-83.
- May, R., & Yalom, I. (1989). *Existential psychotherapy*. In R. J. Corsini & D. Wedding (Eds.), *Current Psychotherapies* (4th Ed.). Itasca, IL: F. E. Peacock Publishers, Inc.
- Oljaca, M., Erdes-Kavečan, D., & Kostovic, S. (2012). Relationship between the Quality of Family Functioning and Academic Achievement in Adolescents. *Croatian Journal of Education, 14*(3), 485-510.
- Olson, D. H. (2000). Circumplex model of marital & family systems. *Journal of Family Therapy, 22*, 144-167.
- Paikoff, R. L., & Brooks-Gunn, J. (1991). Do parent-child relationships change during puberty? *Psychological Bulletin, 110*, 47-66.
- Hooker, S. A., Masters, K. S., & Park, C. L. (2018). A Meaningful Life is a Healthy Life: A Conceptual Model Linking Meaning and Meaning Salience to Health. *Review of General Psychology, 22*(1), 11-24.
- Ho-tang, W., Mei-ju, C., Wei-hung, C., & Chin-Tang, T. (2016). Relationship among Family Support, Love Attitude, and Well-being of Junior High School Students. *Universal Journal of Educational Research, 4*, 370-377.
- Jaarsma, T. A., Pool, G., Ranchor, A.V., & Sanderman, R. (2007). The concept and measurement of meaning in life in Dutch cancer patients. *Psycho-Oncology, 16*, 241-248.
- Johnson, V. K., Gans, S. E., Kerr, S., & LaValle, W. (2010). Managing the Transition to College: Family Functioning, Emotion Coping, and Adjustment in Emerging Adulthood. *Journal of College Student Development, 51*(6), 607-621.
- Kamaruddin, K., & Sa'ad, F. (2015). The Influence of Family Satisfaction and School Satisfaction toward Psychological Well-Being of Adolescent Students. *International Journal of Humanities Social Sciences and Education, 2*, 12-17.
- Kiang, L., & Fuligni, A. J. (2010). Meaning in life as a mediator of ethnic identity and adjustment among adolescents from Latin, Asian, and European American backgrounds. *Journal of Youth and Adolescence, 39*(11), 1253-1264.
- Kim, T. H., Lee, S. M., Yu, K., Le, S. K., & Puig, A. (2005). Hope and the Meaning of Life as Influences on Korean Adolescents' Resilience: Implications for Counselors. *Asia Pacific Education Review, 6*(2), 143-152.
- Kim, D. H., & Yoo, I. Y. (2010). Factors associated with resilience of school age children with cancer. *Journal of Paediatrics Child Health, 46*, 431-436.
- Koutra, K., Simos, P., Triliva, S., Lionis, C., & Vgontzas, A. N. (2016). Linking family cohesion and flexibility with expressed emotion, family burden and psychological distress in caregivers of patients with psychosis: A path analytic model. *Family Science Theses and Dissertations, 240*, 66-75.

- Questionnaire: Assessing the presence of and search for meaning in life. *Journal of Counseling Psychology*, 53, 80-93.
- Steger, M. F., Kashdan, T. B., Sullivan, B. A., & Lorentz, D. (2008). Understanding the search for meaning in life: personality, cognitive style, and the dynamic between seeking and experiencing meaning. *Journal of personality*, 76, 199-228.
- Stoyles, G., Chadwick, A., & Caputi, P. (2015). Purpose in Life and Well-Being: The Relationship between Purpose in Life, Hope, Coping, and Inward Sensitivity among First-Year University Students. *Journal of Spirituality in Mental Health*, 17, 119-134.
- Sutter, M., Perrin, P. B., Chang, Y. P., Hoyos, G. R., Buraye, J. A., & Arango-Lasprilla, J. C. (2014). Linking family dynamics and the mental health of Colombian dementia caregivers. *American Journal of Alzheimer's Disease and Other Dementias*, 29(1), 67-75.
- Uruk, A. Ç., Sayger, T. V., & Cogdal, P. A. (2007). Examining the Influence of Family Cohesion and Adaptability on Trauma Symptoms and Psychological Well-Being. *Journal of College Student Psychotherapy*, 22(2), 51-63.
- Wang, Y., Haslam, M., Yu, M., Ding, J., Lu, Q., & Pan, F. (2015). Family functioning, marital quality and social support in Chinese patients with epilepsy. *Health and Quality of Life Outcomes*, 13(10), 1-8.
- Wang, Z., Koenig, H. G., Ma, H., & Shohaib, S. A. (2016). Religion, Purpose in Life, Social Support, and Psychological Distress in Chinese University Students. *Journal of Religion and Health*, 55(3), 1055-1064.
- Yalçın, İ., & Malkoç, A. (2015). The Relationship between Meaning in Life and Subjective Well-Being: Forgiveness and Hope as Mediators. *Journal of Happiness Studies*, 16, 915-929.
- Pan, J. Y., Wong, D. F., Joubert, L., & Chan, C. L. (2008). The protective function of meaning of life on life satisfaction among Chinese students in Australia and Hong Kong: a cross-cultural comparative study. *Journal of American College Health*, 57(2), 221-231.
- Park, J., & Baumeister, R. F. (2016). Meaning in life and adjustment to daily stressors. *The Journal of Positive Psychology*, 12(4), 1-9.
- Park, N., Park, M., & Peterson, C. (2010). When is the search for meaning related to life satisfaction? *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 2(1), 1-13.
- Pezirkianidis, C., Stalikas, A., Efstathiou, E., & Karakasidou, E. (2016). The Relationship between Meaning in Life, Emotions and Psychological Illness: The Moderating Role of the Effects of the Economic Crisis. *The European Journal of Counselling Psychology*, 4(1), 77-100.
- Scabini, E. (2016). Family Relationships: A Long-Lasting Source of Well-Being. *Community Psychology in Global Perspective*, 2, 36-51.
- Scheier, M. F., Carver, C. S., & Bridges, M. W. (1994). Distinguishing optimism from Neuroticism (and trait anxiety, self-mastery and self-esteem): A reevaluation of the Life Orientation test. *Journal of personality and social psychology*, 67(6), 1063-1078.
- Seligman, M. E. P. (2002). *Positive psychology, positive prevention, and positive therapy*. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (pp. 3-9). New York: Oxford University Press.
- Shiah, Y. J., Chang, F., Chiang, S. K., Lin, I. M., & Tam, W. C. C. (2015). Religion and Health: Anxiety, Religiosity, Meaning of Life and Mental Health. *Journal of Religion and Health*, 54, 35-45.
- Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S., & Kaler, M. (2006). The Meaning in Life